

## Oogsten

Geweldig, de eigen-kweek moeren zijn aan de leg. En hoe! Een fraai aaneengesloten broednest, de 'moer' zelf rustig op de raat en wat heeft ze een prachtig slank achterlijf. De imker wrijft zich vergenoegd in de handen, blij met het resultaat. Prachtig, die gevulde potjes honing. Goudgeel tot licht amberkleurig en zacht van smaak. Is de kleurnuance een afspraak tussen bijen en bloemen? Later in het jaar is de honing donkerder van kleur en zwaarder van smaak, kruidig noemt de imker het. Alsof de kleur dan al aangeeft dat de donkere dagen in aantocht zijn. Alleen de Terschellinger lamsoorhoning, geoogst in de nazomer, is nog licht van kleur. Maar dat zal wel komen omdat het afkomstig is van die uitgestrekte velden op de Boschplaat waar het licht, de wolken en de ruimte alles bepalend zijn.

242

## Restaureren

Het kan helaas ook anders, bijvoorbeeld als een volkje moerloos blijkt te zijn. Gaat het om een bevruchtigsvolkje dan is het natuurlijk jammer, maar geen ramp. De weinige bijen met wat suikerwater besprenkelen en in de buurt van andere volken afslaan. Ze bedelen zich dan wel in. Vervelend wordt het pas als van een groter volk de moer verloren blijkt te zijn gegaan. Zijn er nog geen eierleggende werkbijen aanwezig, te herkennen aan meerdere eitjes in een aantal cellen en bultbroed na het verzegelen, dan kan een bevruchte koningin worden ingevoerd met behulp van een moerhuisje of door het overhangen van een kernvolkje met jonge koningin. Is er dracht dan gaat het laatste wel heel eenvoudig door uit de bovenbak van het moerloze volk een aantal raten te verwijderen en op die plaats de raten met bijen van het kernvolkje te hangen. Zijn er eierleggende werkbijen aanwezig dan vraagt het heel wat meer moeite om een koningin in te voeren. Waarom? Eerst iets vooraf. We moeten niet vergeten dat werkbijen in vergelijking met koninginnen incomplete vrouwtjes zijn. Hun eierstokken kunnen zich wel iets ontwikkelen, maar ze kunnen nooit paren. Vandaar dat de eitjes die ze leggen onbevrucht zijn en gelijk de onbevruchte eitjes van een koningin alleen darren opleveren. Er zijn theorieën die ervan uitgaan dat rond de zwermtijd in elk volk een aantal

eierleggende werkbijen aanwezig zijn en ook als de koningin een gebrekkige feromoonproduktie heeft, maar dit terzijde.

Uit onderzoek is gebleken dat eierleggende werkbijen hofstaatgedrag oproepen bij werksters in hun omgeving. Dit hofstaatgedrag ontstaat omdat de pseudo-koninginnen koninginestof produceren. Het is deze signaalstof die de werkbijen volledig op het verkeerde been zetten. Ze accepteren geen andere koningin. De imker moet kunststukjes uithalen om in een dergelijk volk een bevruchte koningin in te voeren.

## Eierleggende werkbijen, wat nu?

Ik weet dat er een koningin moet zijn want er zijn eitjes. Maar ik kan haar niet vinden. Mijn volk wordt steeds zwakker en er zijn zoveel darren. Er zijn voortdurend koninginncellen, maar ik zie nooit een uitgelopen dop.

In al die gevallen is er zo goed als zeker sprake van eierleggende werkbijen. Wat moeten we daar mee? Het is een ingewortelde gewoonte van imkers om een volk met eierleggende werkbijen van de standplaats te verwijderen en de raten een voor een op enige afstand af te slaan. De gedachte er achter is, dat de eierleggende werkbijen niet kunnen vliegen en achterblijven. De overige bijen keren terug naar de standplaats waar ze zich inbedelen bij de buurvölker die iets naar de open plek zijn aangeschoven. Ook kunnen de terugkerende bijen op dezelfde plek in een andere kast worden opgevangen waarin schone raten en een raat met open broed zijn gehangen. Nu wordt geprobeerd een koningin in te voeren, meestal tevergeefs. Tevergeefs, omdat eierleggende werkbijen wel degelijk kunnen vliegen. Dat bleek toen een onderzoeker in 1962 de activiteiten van leggende werkbijen die hij had gemerkt, bestudeerde. Door omstandigheden moest het observatievolk twintig meter worden verplaatst en toen bleek tot zijn verbazing dat de gemerkte eierleggende werkbijen bij de oude standplaats rondvlogen. Ook maakten ze later vluchten, die in dit geval tot dertien minuten duurden. Conclusie: het op enige afstand afslaan van een volk met eierleggende werkbijen om deze op die manier kwijt te raken heeft geen enkele zin.



**Hoe dan wel?**

Vroeg of laat krijgen we allemaal met eierleggende werkbijen te maken en met succes pas ik het volgende toe als het volk nog de moeite waard is om een bevruchte koningin te krijgen.

Sla de bijen van de raten op de bodemplank.

Meestal is er dracht en het is prima als er ook nectar uit de raten op de bijen terecht komt. Omdat er dracht is komt uit deze handelwijze geen roverij voort. De belegde raten worden apart gehouden.

De bijen zijn opvallend rustig, door het afslaan is de samenhang volledig verbroken en ze lijken murw.

Als alle bijen zijn afgeschud in de onderbak wordt deze weer opgevuld met raten. In de bovenbak wordt een afleggetje met leggende koningin gehangen, de bak aanvullen met raten stuifmeel/nectar en op de onderbak plaatsen. Om de raten te sparen wordt het broed van de eierleggende werkbijen aan een ander volk gegeven. Het volk sluiten en een tijdje met rust laten. Is het volk inmiddels al zo lang moerloos dat het moet worden opgeruimd dan sla ik de bijen af in een zwermkieps, bestuif ze met water en stort ze vervolgens op een ander volk dat eerst goed is beroekt. Bij een dergelijke aanpak zijn goed weer en dracht een absolute eis.

Is er geen dracht en wel een volk met eierleggende werkbijen, dan alleen in de avond werken in verband met roverij. Alle raten worden afgeslagen en de belegde raten worden apart gehouden en bij een ander volk ingehangen. Het volk wordt op een broedkamer teruggebracht. Tijdens dit werk worden alle raten met bijen met de plantespuut bestoven met water waaraan essence van vanille, rum of een ander geurtje is toegevoegd. Uit het moergoede volk waarmee we het gaan verenigen nemen we een raam open-broed en dat komt zonder bijen in het moerloze volk. Het moerloze volk afdekken met een dekplank. De raten met bijen van het moergoede volk worden nu ook een voor een bestoven met de plantespuut, afgedekt met een krant en het omgekeerde dak om de krant op z'n plaats te houden. Later in de avond, als alles tot rust is gekomen wordt de broedbak met moerloze bijen op de krant van het moergoede volk gezet. De aanwezigheid van los voer in de raten vergemakkelijkt het verenigen. De bijen zijn in staat zich met voedsel vol te zuigen en als ze na het verenigen toch als vreemde worden aangepakt kunnen ze de belaagster voedsel aanbieden om de vrede te tekenen. De essence die aan het water is toegevoegd moet er voor zorgen dat de bijen van beide volken eenzelfde geur krijgen.

**'Spontane' imkers op het koolzaad**

De bijen op het koolzaad waren des duivels. Nadat het karwei was afgemaakt ontstond voor een imkerduo van de imkervereniging Gorssel het probleem om zelf in de auto te komen en de bijen erbuiten. Dit is hun verhaal.

'Harry werd snel naar binnen gewerkt, terwijl ikzelf al joggend achter de auto aan, probeerde zoveel mogelijk belagers kwijt te raken. Het lukte! Bliksemsnel kon ik in de wagen springen. De paar bijen die toch binnen kwamen beperkten hun aanvallen tot de achterruit.

'Toch spontane lui, die imkers' dachten we toen we plotseling midden op de weg die tussen de koolzaadvelden door liep, een 60-plusser met bijenkap op uit zijn bovenbroek zagen springen en in zijn keurig witte onderbroek met rood opgezwollen knieën boven een paar spierwitte benen de beroemde Balinese Kecakdans perfect zagen uitvoeren. Uit de broekspijpen van zijn weggeslingerde bovenbroek kwamen intussen de bijen massaal te voorschijn. Helaas konden we de beste man niet helpen. Zijn vrouw stond op veilige afstand onthutst toe te kijken. Nog iemand die zijn bijen op het koolzaad verkeerd had ingeschat.

243

**Het weer in september**

Voor de periode 1961-1990 geldt als landelijk gemiddelde 136 uren zonneshij, 68 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 18,3°C. Hoe het weer zich de afgelopen vijf jaren in september gedroeg kunt u in het onderstaande tabelletje aflezen.

**September-maanden**

| Jaar | Zon (uren)      | Neerslag(mm)   | Max.temp. (°C) |
|------|-----------------|----------------|----------------|
| 1989 | normaal         | normaal        | warm (19,9)    |
| 1990 | zr.somber (100) | zeer nat (108) | koud (16,8)    |
| 1991 | normaal         | normaal        | warm (20,0)    |
| 1992 | normaal         | vrij droog     | normaal        |
| 1993 | somber (116)    | zeer nat (129) | koel (17,1)    |

**Geraadpleegd**

Jaycox, Elbert R. Do laying workers fly? Beekeeping tips and topics 1982: 74-75

Dijk, Gerrit van. Doorvliegertje 10, De Vliegplank 4(5): 10-13. Imkersvereniging Gorssel.